

SOCIJAL DEMO KRACIJA DANAS :

Broj 1

studeni 2006.

Treći put: ime je krivo, program nejasan, upotreba često oportunistička, ali postaje sve popularniji jer traži odgovore na velika pitanja, navodi njemački politoekonomist Michael Ehrke na početku jedne od mnogobrojnih sinteza iskustva revizija socijaldemokracije potaknutih politikama Trećeg puta. Očito ambivalentna, kao i život njihovih aktera u vremenu globalizacije, ta iskustva su - zahvaljujući svojoj opsežnoj i živoj refleksiji u političkoj analizi - postavila socijaldemokraciju opet na vrh dnevnog reda razgovora o društvenom razvitku. Poput demokratski programerske "open source" zajednice, socijaldemokracija s ponosom objavljuje svoj "otvoreni kod" svima spremnim za doprinose velikoj doktrini koja traži odgovore na velika pitanja. Od Giddensovog globalnog Policy Networka do hrvatskih Radnih bilježnica socijaldemokracije, takvih doprinosa nije malo, a SDP-ove novine Pravednost ovdje im i ubuduće otvaraju svoj prostor.

Antun Vujić

Globalizacija: naša i njihova

.....

Tekst je nastao na osnovi fonograma autorova izlaganja na okruglom stolu "Izazovi socijaldemokracije u globalizacijskim procesima i promjenama u svijetu rada" održanom 13. lipnja 2006. godine u sjedištu SDP-a Zagrebu. Korišteni su također dijelovi intervjua gđi. Jasmini Popović objavljenog u Večernjem listu.

.....

Stranke se, pa i socijaldemokratske, bave raznim političkim pa i uže interesnim pitanjima, ali socijaldemokracija se uvijek bavi i bitnim političkim pitanjima - tj. globalnim političkim odnosima. Ti su odnosi danas uvelike određeni globalizacijskim procesima. Zato je potrebno prvenstveno kritički razmotriti svijet globalizacije u kojem živimo, i izvući ono što mi, hrvatski socijaldemokrati, mislimo da je za nas najbitnije. Nama je najbitnija, dakako, uloga socijaldemokracije u tom svijetu koji se mijenja, pitanje opstanka njenih vrijednosti u svijetu koji često nudi nešto drugo - redukciju socijalnih i sužavanje emancipacijskih prava (položaj žena, mladih, starijih, kulturnih identiteta i dr.). Jednom riječju, bitna nam je uloga socijaldemokracije u svijetu koji nudi podređivanje nacionalnih, socijalnih, gospodarskih i kulturnih interesa interpretatorima globalnih interesa.

Socijaldemokracija u globalizaciji

Za razliku od ranijih epoha, današnji je svijet nešto drukčiji: on je postao masovni svijet - ne samo svijet globalnog tržišta, nego i svijet globalnih komunikacija. U epohi dominacije masovne kulture i masovnih medija, klasične društvene suprotnosti, kao i društvene vrijednosti, više se ne reflektiraju neposredno - da tako kažemo kroz susjedstvo - niti se mogu neposredno izraziti, niti riješiti. One se preoblikuju, politički i vrijednosno na takvoj globalnoj razini koja je teško uhvatljiva nekom određenom političkom voljom. Mehanizmi masovne kulturne i medijske (re)produkcije te suprotnosti zapravo "pokrivaju". Oni su sposobni nametnuti i vlastite vrijednosti, vlastite lidere, vlastite političke opcije. Kakve? Takve kakvi odgovaraju njihovom položaju, a njihov položaj nije neutralan. Npr. veliki dio medija igra u sastavu globalne tehnologije vlasti, oni su zainteresirani a ne neutralni dio globalnih odnosa, pa je na globalnoj razini teško ovladati političkim instrumentima koji bi mogli predstaviti neku kritičku alternativu svijetu globalizacije, ako nam se nešto u njemu ne bi svidjelo. Pojednostavljeno, ni informacije nisu neutralne, one su posredovane interesima njihovih vlasnika. Nema takve efikasne globalne neutralne tehnologije koja bi omogućavala neposredno artikuliranje onih interesa koji nisu globalno poželjni, koja bi, dakle, otvarala prostor za političke putokaze i grupiranja prema nekom drukčijem tipu društvenog razvitka. Socijaldemokracija

nije u okruženju neutralnog (poštenog) medijskog prepoznavanja, dok se tradicionalne metode političkog djelovanja na lokalnoj razini povlače pred moćnijim pritiskom globalizatorskih politika. Držim da socijaldemokracija u globalnim odnosima nema nikakve garantirane prijatelje. Ona se mora naučiti boriti i bez njih.

Jedna, dvije ili više socijaldemokracija

Sredinom 20. stoljeća socijaldemokracija je, kao još uvijek jedinstven radnički pokret, držala da može riješiti glavna pitanja ondašnjih socijalnih nevolja i suprotnosti, pa i samog daljnjeg gospodarskog razvitka tako da, kako se onda govorilo, socijalizira (nacionalizira) sredstva rada - ekspropriacijom kapitalista. Vlasništvo se smatralo preprekom težnji prema socijalnoj pravdi, i društvenom razvitku. Naravno, uskoro se od tako radikalne teze moralo odustati, pa tako dolazi i do prve revizije socijaldemokracije. Početkom 20. stoljeća socijaldemokracija se i dijeli na dva velika dijela: na one koji, zapravo, prihvaćaju parlamentarnu borbu i vlasništvo, želeći im dati svoja obilježja, i na one koji drže da te suprotnosti treba rješavati socijalnom revolucijom - komunističkim društvom. Kao što je poznato, ta druga varijanta, pobijedivši na europskom istoku, okončala se koncem prethodnog stoljeća, nakon što nije postigla veće socijalne rezultate od Zapada, a u po-

Ni informacije nisu neutralne, one su posredovane interesima njihovih vlasnika. Socijaldemokracija nije u okruženju neutralnog medijskog prepoznavanja

.....

litičkim i ljudskim pravima se kompromitirala. Ipak, nije bila bez utjecaja niti na Zapadu, prvenstveno stoga što mu je predstavljala prijetnju, pa se i tamo kapitalizam uvelike socijalizirao, a i cijeli kasniji proces dekolonizacije omogućen je, vjerojatno, postojanjem jedne takve alternative.

Zapadna socijaldemokracija, međutim, nakon što je u Europi najprije izgubila sraz s fašizmom i komunizmom, poslije Drugog svjetskog rata je stvorila socijalnu državu, državu blagostanja. To je ogroman doprinos zapadne socijaldemokracije društvenom razvitku koji je i danas aktualan. Smisao te aktualnosti je upravo u stalnom preispitivanju i unapređivanju države blagostanja, ili barem onoga što se danas, mnogo skromnije, naziva europskim socijalnim modelom. Ta koncepcija i praksa ima svoje pobornike, ali i protivnike. Potonji drže da je ona preskupa! Traže redukciju. Njihova je ideološka perjanica - neoliberalizam.

Socijaldemokratske politike tzv. "Trećeg puta", od 2000. godine naovamo, trebale bi odgovoriti na pitanja kako funkcionirati u socijaldemokraciji unutar izmijenjenog karaktera i strukture

Albanija

Kuvendi Popullor: 140 članova.
Socijaldemokratska stranka (PSD): 7 mandata (u oporbi). Predsjednik: Skender Gjinushi. **Socijalistička stranka Albanije (Partia Socialiste e Shqipërisë, SP):** 42 mandata (u oporbi). Predsjednik: Edi Rama; www.ps.al

Austrija

Dvodomni **Bundesversammlung** čine **Bundesrat:** 62 predstavnika

država Federacije i **Nationalrat:** 183 člana. Socijaldemokratska stranka Austrije (Sozialdemokratische Partei Österreichs, **SPÖ**): 68 mandata (na vlasti). Predsjednik: Alfred Gusenbauer; www.spoe.at

Bosna i Hercegovina

Dvodomnu Skupštinu čine **Dom naroda:** 15 predstavnika, po 5 Bošnjaka, Hrvata i Srba te **Predstavnički dom:** 42 zastupnika,

28 iz Federacije BiH te 14 iz Republike Srpske. Socijaldemokratska Partija BiH (**SDP**): 5 zastupnika u Predstavničkom domu (u oporbi). Predsjednik: Zlatko Lagumdžija; www.sdp-bih.org.ba

Belgija

Dvodomni parlament čine **Senate/Senaat:** 71 senator i **Kamer van Volksvertegenwoordigers/Chambre des Représentants:** 150 članova. Socijalistička stranka (**Parti Socialiste,**

PS): 6 senatora i 25 mandata (na vlasti). Predsjednik: Elio di Rupo; www.ps.be. Socijalno Progressivna Alternativa (**Sociaal Progressief Alternatief, SPA**): 7 senatora i 23 zastupnika (na vlasti). Predsjednik: Johan Vande Lanotte; www.s-p-a.be

Bugarska

Narodno Sobranie: 240 članova. **Bulgarski Socialdemokrati (PBS).** Predsjednik: Georgi Čavdanov

rada, novih socijalnih odnosa, relativno visokih dostignutih prava i, istodobno, velikih izazova u okviru svjetskoga tržišta bitno obilježenog masovnim komunikacijama, novim tehnologijama, otvorenim tržištem rada i migracijama koje utječu i na cjelokupnu etničku sliku svijeta... Treći put, kao što je poznato, najprije s Clintonom, pa onda s Blairom, obvezao se sve te nove globalne uvjete prihvatiti, vjerujući pritom da im je moguće dati neko vlastito socijaldemokratsko obilježje s ljudskim likom. To je značilo priznavanje tržišne ekonomije, pa i svih njenih grubih oblika, ali zato ipak veća izdvajanja za zdravstvo, obrazovanje, socijalnu skrb. Politike Trećeg puta nisu se pritom ustezale niti od upotrebe onih državnih poluga koje, barem kada je o Americi i Engleskoj riječ, znatan dio unutrašnjih nevolja mogu prebaciti u tuđe dvorište, nerazvijenima, ali i Europi. U tom smislu, neki smatraju, da ono što se tamo naziva globalizacija, i nije nešto drugo nego američki (ili angloamerički) nacionalni interes.

Zato se danas i u europskoj socijaldemokraciji čuju različiti stavovi i o Trećem putu, i o onome kako politički odgovoriti na izazove globalizacije.

Globalizacija kao demokracija

Mi smo, međutim, u Hrvatskoj (i u sličnim tranzicijskim zemljama za razliku od zapadnih) u jednoj posve drukčijoj poziciji - gospodarski i politički. Kod nas se isti proces globalizacije odvija u vrlo posebnom obliku: bez zaštite gospodarskih moći i političkih tradicija kakve ima Europa te, još gore, u mentalitetu ukidanja svih oblika socijalnih aspiracija i socijalne solidarnosti kao nekih relikata komunističke prošlosti. Živjeli smo u jednoj relativno razvijenoj zemlji, s poprilično naprednim socijalnim pravima, dijelovima gospodarstva, znanosti, obrazovanja itd. Ono

Socijaldemokracija jest za tržišno gospodarstvo, ali nije za tržišno društvo. Društvo mora biti zaštićeno. Čovjek je proizvođač roba, ali sam nije roba

što je nedostajalo bila je - demokracija. U svojim očekivanjima demokracije, mnogi su demokraciju poistovjetili s globalizacijom. Nama su se tako globalizacijski zahtjevi najprije predstavili kao demokratski zahtjevi: tko bi mogao biti protiv toga? Demokracija, međutim, nije bila samo cilj, nego i sredstvo, sredstvo novih socijalnih odnosa koji su morali zadovoljiti pojavu novih socijalnih aspiranata, novih vlasnika društvenih dobara i političkog predstavništva takvih vlasnika. Tako je demokracija vrlo brzo dobila antisolidarističke oblike. I zapravo sadržaj naše demokracije, ako ga gledamo socijalno, jest uvelike antisolidaristički. U samoj političkoj retorici, on je vrlo često označen gotovo povikom na svaki socijalni prosvjed, kao na nešto nazadno, "komunjarsko", nešto čega svakako ne bi smjelo niti biti. Ranih devedesetih govorilo se čak i o tome da niti sindikati nisu potrebni jer ćemo u ovome demokratskom svijetu svi automatski postati kapitalisti. I glasno govornicima takvih "ideja", naravno, ubrzo je postalo jasno da se

umjesto toga dogodilo nešto drugo. Dogodio se, putem privatizacije, jedan novi, stvarni socijalni odnos.

Za razliku od razvitka kapitalizma u razvijenoj Europi, pa donekle i u Latinskoj Americi, gdje je on išao organskim tokovima, razvijajući istodobno i socijalne institucije, ovdje je kapitalizam išao protiv socijalnih institucija koje su već postojale. Revizije socijaldemokracije na Zapadu istodobno su i njeni uspjesi u premošćivanju jaza između asocijalnog, posve ekonomski shvaćenog razvitka i njegove socijalne opreme. Mogli bismo slobodno reći da je liberalizam na Zapadu gotovo fusnota socijaldemokracije, ili barem da su oni u bliskom suodnosu ekvilibrija. Kada socijaldemokracija ostvari određena socijalna i druga prava, neoliberalizam ukazuje na nove potrebe elita. Te su potrebe, obično asocijalne, ali donekle razvojne. Tada se socijaldemokracija počinje mijenjati prebacujući se sa starih na te nove probleme, nastojeći izbjeći novo predloženu asocijalnost. Tako ta priča traje od 19. stoljeća. Zato ono što neki smatraju uzmakom socijaldemokracije pred neoliberalizmom, s više prava može se smatrati ostvarivanjem socijaldemokratskih ciljeva unutar neke epohe i prelaženje na nove izazove nove epohe. Cijelo to vrijeme radnici, seljaci, umirovljenici, manjine, jednom rječu radno i socijalno zavisno stanovništvo, ostaju ovisnici o uspjesima socijaldemokracije, jer ona i jest njihova.

Liberalizam se na Zapadu, mogli bi smo reći, politički aktivno javlja kad socijaldemokracija ispuni njegov prazni socijalni sadržaj. Tada (neo)liberalizam postavlja nove izazove tržištu jačajući dinamiku političkih odnosa u korist tržišta, ali to ne može izvesti socijalno neodgovorno jer su institucije zaštite socijalne odgovornosti isuviše jake. Kod nas dinamika tog odnosa bila je posve drukčija. Nova klasa kompradorskog tipa nastala je na odnosima koji u političkoj sferi nisu zaštićivali društveno vlasništvo, ali ga nisu ni izlagali ravnopravnom tržišnom natjecanju, niti ga na pravedan način pretvarali u pojedinačna vlasnička prava. Stoga ta nova, kompradorska klasa nije bitno usmjerena poduzetništvu i nije izvjesno hoće li to postati, a kolonizirala je gotovo ukupno gospodarstvo i veći dio politike, uglavnom antisocijalno i primitivistički. Ispred svega stoji sama koruptivnost izvornog čina socijalne preobrazbe (privatizacije). Zato borba protiv korupcije počinje ličiti na klasnu borbu našeg vremena, ona je politička i bitno socijaldemokratska.

Hrvatski kapitalizam

U Hrvatskoj (i drugim tranzicijskim zemljama) upravo najprimitivniji oblici nerazvijenog kapitalizma predstavljali su se kao demokracija. Zato se i pogrešno govorilo kako mi sada imamo neku "prvobitnu akumulaciju kapitala", koju su razvijene kapitalističke zemlje imale prije. To je obična glupost. Tu „prvobitnu akumulaciju“ već je prije, i to obilato, obavila socijalistička država, stvorivši golema sredstva rada, pa i vlasništva (ali ne privatnog). Umjesto prvobitne akumulacije, ono što smo mi imali, bila je prvobitna redistribucija akumuliranog kapitala - umjesto stvaranje kapitala, njegovo posvajanje - uglavnom krađa. To je to izobličjenje posebnog tipa kapitalizma - postkomunističkog kapitalizma, sa svojom vlastitom inačicom političkih odnosa koja je zakonima omogućavala takvo prebacivanje vlasništva i imovine od društvenog na

Anastasov; www.pbs-d.bg. **Bulgarska Sotsialisticheska Partiya (BSP)** predvodi spomenutu koaliciju. Predsjednik: Sergei Stanishev; www.bsp.bg. Obje stranke su unutar Koalicije za Bugarsku: 82 mandata (na vlasti)

Cipar
Vouli Antiprosopon: 80 predstavnika, 56 Grka i 24 predstavnika Turaka (koji ne sudjeluju nego imaju svoj parlament,

Cumhuriyet Meclisi s 50 članova). Pokret socijaldemokrata (Kinima Sosialdimokraton, **EDEK**): 5 mandata (na vlasti). Predsjednik: Omirou L. Yiannakis; www.edek.org.cy

Crna Gora
Skupština: 74 člana. Socijaldemokratska partija (**SDP**): 7 mandata (na vlasti). Predsjednik: Ranko Krivokapić; www.sdp.cg.yu

Češka
 Dvodomni parlament čine **Senat:** 81 i **Poslanecka Snemovna:** 200 članova. Češka socijaldemokratska stranka (Česká strana sociálně demokratická, **ČSSD**): 7 senatora i 70 mandata (na vlasti). Predsjednik: Bohuslav Sobotka; www.cssd.cz

Danska
Folketinget: 179 članova i 2 predstavnika Grenlanda i Farskih

Otoka. **Socialdemokraterne:** 47 mandata (u oporbi). Predsjednica: Helle Thorning Schmidt; www.socialdemokraterne.dk

Estonija
Riigikogu: 101 član. Estonska socijaldemokratska stranka (**Sotsiaaldemokraatlik Erakond**): 6 mandata (u oporbi). Predsjednik: Ivari Padar; www.sotsdem.ee

privatno, da to nije pljačka samo zato što je pljačka ozakonjena. Taj postkomunistički kapitalizam (koji nije niti europski, niti demokratski) bilo bi dobro da pokušavamo ocjenjivati iz njega samoga. Model političkog odnosa prema kapitalu i vlasništvu koji su stvarani radom i zalaganjem, ne može biti isti kao model odnosa prema kapitalu i vlasništvu koji su nastali pukim zaposjedanjem i mešetarenjem.

Uza sve sličnosti, ipak imamo i takvih postkomunističkih društava koja su bolje čuvala svoja dobra instrumentima radničke participacije: u Sloveniji, primjerice, radnička participacija nije bila ukinuta. Ona je tamo, barem u određenoj mjeri, predstavljala instrument za očuvanje poduzeća u privatizaciji. Hrvatska poduzeća nisu imala takav mogući instrument zaštite: ovdje se tvrdilo da je društveno vlasništvo izmišljotina, ono može biti samo privatno ili državno. Tako se društveno vlasništvo pretvorilo u državno vlasništvo, a onda se državno vlasništvo podijelilo u privatno, zaobilazeći u potpunosti prava onih koji su to vlasništvo stvarali. Tako se upravo u ratu iz vlastilo radnike u Hrvatskoj od onoga što su mogli očekivati da im pripada kao njihovo. Hrvatska socijaldemokracija i tada je predlagala modele koji su uvažavali visoku postignutu razinu radničkih prava putem radničkog dioničarstva i sudjelovanja u upravljanju, ali oni, kao što je poznato, nisu prolazili. (U tom kontekstu aktualno vladajuće pozivanje na ESOP - Employment Stock Ownership Plan - ma kako dobrodošlo, toliko je zakašnjelo, da bi se već moglo smatrati "ezopovskim".)

Globalizacija, Europa i mi

Europa se postkomunističkom kapitalizmu javlja kao neka jedinstvena sila, dapače idilična slika. Budući da smo pobrkali kapitalizam i demokraciju, mislimo otprilike: što budemo prema sebi socijalno štetniji, bit ćemo kapitalističkoj Europi prihvatljiviji. Jednako tako držimo da su sve preporuke koje nam iz europskih i drugih tijela stižu, sveto slovo koje nemamo pravo mijenjati niti prilagođavati nacionalnom interesu.

Vjerujem da je moguće izvesti i malo drukčiju političku platformu, na političkoj metodologiji koja će nas i dalje držati na europskom kursu, ali na samosvjesniji i politički aktivniji način. U prvom redu treba shvatiti da sama Europa nije nešto jedno i

Ono što za nas nema cijene, za njih je to potrošna roba. Postoje i dvije Hrvatske i dvije Europe. Jedna pripada gavanima i mešetarima, i njihovim i našim, a druga onima koji rade, i našim i njihovim

jedinstveno: ona se u sebi razlikuje, možda ne toliko drastično ali barem, u principu, koliko se razlikujemo i mi.

Niti je jedna globalizacija niti je jedna Europa. Ako možemo govoriti o socijalnim odnosima u Hrvatskoj kao odnosima između rada i stvaralaštva na jednoj strani, a mešetarenja i upravljanja na drugoj, onda isti vokabular u određenoj mjeri možemo primijeniti i u europskim razmjerima. U razvijenim europskim zemljama također postoje različiti socijalni pristupi, dovoljno je spomenuti

samo raspravu o (ne)mogućem (jedinstvenom) socijalnom modelu i pratećim polemikama u Uniji, itd.

Glasovanje o Europskom ustavu također pokazuje da europska raspoloženja nisu uvijek takva da delegitimiraju vlastite i legitimiraju zajedničke institucije, ako bi to dovelo u pitanje ono što pojedine zemlje i političke grupe putem nacionalnih ekonomija još uvijek zaštićuju.

Sudbina tranzicijskih zemalja unutar toga je nešto posebno. One su dvaput podložne negativnim aspektima globalizacije. Jedanput kao i sve druge razvijene europske zemlje koje su kritične prema nekim aspektima globalizacije, a drugi put tako što su i te razvijene europske zemlje, na neki način, "globalizatori" tranzicijskih zemalja.

Ovdje ponavljamo staru tezu s posve aktualnim prizvukom: socijaldemokracija jest za tržišno gospodarstvo, ali socijaldemokracija nije za tržišno društvo. Društvo je nešto što ne bi trebalo

I čovjek i društvo imaju pravo na zaštitu svojih vrijednosti i svoga dostojanstva. Ono isto što je oblik socijalne borbe u Hrvatskoj, podjednako je oblik socijalnog konflikta i u Europi

biti tržišno, ono mora biti zaštićeno. Čovjek je proizvođač roba, ali sam čovjek nije roba. To je prilično velika razlika, i u tu razliku uglavnom se smješta odnos između socijaldemokracije na jednoj strani, te neoliberalizma i neokonzervativizma na drugoj. (Kod nas je još i dodatni problem to što kod hrvatskog neoliberalizma i neokonzervativizma treba izbaciti ono - neo.)

I čovjek i društvo imaju pravo na zaštitu svojih vrijednosti i svoga dostojanstva. Ono isto što je oblik socijalne borbe u Hrvatskoj, podjednako je oblik socijalnog konflikta i u Europi. Oni koji u Hrvatskoj zagovaraju stranu rada, stvaralaštva, radno zavisnog stanovništva, u savezu su s onima koji to isto čine u Europi. Oni koji to isto čine u Europi ne dolaze u Hrvatsku pokupovati ostatke hotela, obale, tvornica, uspješnih ili neuspješnih korporacija. S tim interesom dolaze oni drugi. Ti su drugi saveznici onima ovdje, kojima smo mi ovdje protivnici.

Mediji su sastavni dio tehnologije vlasti. Politika koja konfigurira kritiku ovakvog tipa socijalnih odnosa mora proći medijske filtre koji nipošto nisu neutralni. Ti filtri, kad su mediji u pitanju, filtriraju politiku prema interesu zainteresirane stranke u procesu.

Zato smo mi za slobodu medija, kao slobodu od pritisaka njihovih vlasničkih i drugih struktura i interesa. Zato smo mi za punu slobodu medija, a oni drugi za punu slobodu medijskih koncerna. Dakle, naša socijaldemokratska Europa nije njihova neoliberalna Europa, prema tome niti naša globalizacija nije njihova globalizacija. Naša je globalizacija - globalna afirmacija ljudskih i socijalnih prava, kulturnih, nacionalnih, manjinskih identiteta... , njihova je globalizacija, globalna negacija tih prava.

Ova programatska slika aktivne socijaldemokratske pozicije - kako da ostanemo proeuropski orijentirani i unutar globalizacije,

Finska

Eduskunta: 200 članova. Finska socijaldemokratska stranka Suomen (Socialidemokraattinen Puolue, SDP): 53 mandata (na vlasti). Predsjednik: Eero Heinaluoma; www.sdp.fi

Francuska

Dvodomni parlament čine **Senat:** 321 predstavnik teritorijalnih jedinica i **Assemblée Nationale:** 577 članova.

Socijalistička stranka (**Parti Socialiste**, PS): 140 mandata (u oporbi). Predsjednik: Francois Hollande; www.ps.fr

Grčka

Vouli ton Ellinon: 300 članova. Panhelenski socijalistički pokret (Panellinio Sosialistiko Kinima, **PASOK**): 117 mandata (u oporbi). Predsjednik: Yiorgos Papandreou; www.pasok.gr

Hrvatska

Sabor: 152 zastupnika. Socijaldemokratska partija Hrvatske (**SDP**): 34 mandata (u oporbi). Predsjednik: Ivica Račan; www.sdp.hr

Irska

Dvodomni **Oireachtas** čine **Seanad Eireann:** od 60 članova senatora 49 se biraju posredno, a 11 ih nominira premijer i **Dail Eireann:** 166 članova. Laburistička stranka (**Labour Party**):

21 mandat (u oporbi). Predsjednik: Pat Rabbitte ; www.labour.ie

Island

Althing: 63 člana. Socijaldemokratski savez (**Samfylkingin**): 20 mandata (u oporbi). Predsjednica: Ingibjorg Solrun Gisladottir; www.samfylking.is

Italija

Dvodomni parlament čine **Senato della Repubblica:** 315 i **Camera dei**

tražeći u Europi saveznike za naš odnos prema globalizaciji, kao i za naš odnos prema Hrvatskoj - skicirana je prema vrijednostima rada, zaštite prava, socijalnih i drugih: manjina, žena, mladih, starijih, potrebitih, svih onih skupina čiju perspektivu u svojim najgrubljim vidovima, globalizacija dovodi u pitanje.

Mi vjerujemo da Hrvatska može konfigurirati vlastitu aktivnu politiku spram europske integracije i nasuprot tome vidimo da po-

Naša socijaldemokratska Europa nije njihova neoliberalna Europa, prema tome niti naša globalizacija nije njihova globalizacija. Naša je globalizacija globalna afirmacija ljudskih i socijalnih prava, kulturnih, nacionalnih, manjinskih identiteta...

litika aktualne vlasti elementarne nacionalne interese stavlja na bubanj. Ono što za nas nema cijene, za njih je to potrošna roba.

Te dvije različite političke platforme na budućim će izborima igrati veliku ulogu, a mi ih moramo naglašeno predstaviti kao različite - i u Europi i u Hrvatskoj. Iznimno je važno da što većem broju hrvatskih građana bude predstavljena ta dilema i obujam različitosti glavnih hrvatskih političkih aktera spram globalizacijskog procesa i Europe, a jednako tako to moraju znati i naši europski prijatelji.

Postoje i dvije Hrvatske i dvije Europe. Jedna pripada gavanima i mešetarima, i njihovim i našim, a druga onima koji rade, i našim i njihovim. Naša Europa ne želi popljačkati našu Hrvatsku, a njihova to čini. To je i razlika između socijaldemokrata na jednoj, i onih drugih, na drugoj strani. ■

Tonči Kursar

Sudbina socijaldemokracije: temelji nove politike u Giddensovom Trećem putu

U tekstu se relevantno, iscrpno i precizno komentira nova Politika Trećeg puta poznatog britanskog sociologa Anthonyja Giddensa koja u kontekstu globalizacije kao kapitalne promjene političke mape suvremenog svijeta želi pomoći građanima u snalaženju u osobnom životu i odnosu prema prirodi. Tonči Kursar (1966.) diplomirao je na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, magistrirao na istom fakultetu te doktorirao na temu "Konstitucionalna politička ekonomija" 2001. godine. Od 1999. zaposlen na FPZ gdje predaje Uvod u političku znanost; član je Hrvatskog politološkog društva. Značajniji radovi: Konstitucionalna politička ekonomija Jamesa M. Buchanana; Mancur Olson: politička ekonomija interesnih grupa; Politička znanost na kraju stoljeća: metodološki pluralizam kao sudbina.

Suvremena socijaldemokracija je suočena s velikim izazovima koji su posljedica ideologijskih, tehnologijskih i političkih promjena. One su nastupile u posljednjih tridesetak godina. Prva je bila ideologijska promjena koja je započela s privatizacijom u Velikoj Britaniji. Konzervativna vlada Margaret Thatcher, provodeći privatizaciju, ugušila je i sindikalni pokret u Britaniji. Ključna politička promjena zbilja se potkraj osamdesetih godina padom komunističkih poredaka. Ona je značajno utjecala na položaj ljevice u cjelini. Socijaldemokracija se našla pred izazovom opće individualizacije koja je išla na štetu socijalizacijskih politika koje su dio njene baštine. U pozadini se odvijala informatička revolucija koju neki drže i trećom industrijskom revolucijom. Od tada informatička tehnologija značajno utječe na naš sveukupni život i dovodi

Giddens polazi od pretpostavke da je kriza političkih snaga tj. vladavina korporacija ključni problem vremena. Kriza politike dolazi iz činjenice "da su političke ideje danas izgubile sposobnost da nadahnjuju, a politički vođe sposobnost da vode"

Deputati: 630 članova. Demokrati ljevice (**Democratici Di Sinistra**, DS): 220 mandata (na vlasti). Predsjednik: Massimo D'Alema; nacionalni tajnik: Piero Fassino; www.dsonline.it

Latvija
Saeima: 100 članova. Latvijska socijaldemokratska radnička stranka (**Latvijas Sociāldemokrātiskā Strādnieku, LSDSP**): bez mandata. Predsjednik: Juris Bojars; www.lsdsp.lv

Litva
Seimas: 141 član. Litvanska socijaldemokratska stranka (**Lietuvos Socialdemokratu Partija, LSDP**): 22 mandata (na vlasti). Predsjednik: Algirdas Brazauskas; www.lsdp.lt

Luksemburg
 Chambre des Deputes: 60 članova. Luksemburška socijalistička radnička stranka (Parti Ouvrier Socialiste Luxembourgeois, LSAP): 14 mandata

(na vlasti). Predsjednik: Alex Bodry; www.lsap.lu

Mađarska
Országgyűlés: 386 članova. Mađarska socijalistička stranka (Magyar Szocialista Párt, **MSzP**): 190 zastupnika (na vlasti). Predsjednik: Istvan Hiller; www.mszip.hu

Makedonija
Sobranje: 120 članova.

Socijaldemokratski savez Makedonije (**Socijaldemokratski Sojuz na Makedonija, SDSM**): 43 mandata (na vlasti). Predsjednik: Vlado Bučkovski; www.sdsd.mk

Malta
House of Representatives: 65 članova. Laburistička stranka Malte (**Partit Laburista, MLP**): 31 mandat (u oporbi). Predsjednik: Alfred Sant; www.mlp.org.mt

Socijaldemokracija se našla pred izazovom opće individualizacije koja je išla na štetu socijalizacijskih politika koje su dio njene baštine. U pozadini se odvijala informatička revolucija koju neki drže i trećom industrijskom revolucijom

u pitanje političke osnove našeg vremena. Naime, ta tehnologija slabi nacionalnu državu jer njene granice postaju propusnije. Te tri velike promjene predstavljaju temelj današnjeg procesa globalizacije koji je socijaldemokraciju doveo u nepraviliku.

Globalizacijska kontroverza: umjesto stare nacionalne samodovoljnosti svestrana zavisnost nacija

Zanimljivo da se još u *Komunističkom manifestu*, čuvenom spisu Marxa i Engelsa, mogu naći proročanske najave današnjeg stanja. Nije, stoga, čudno da taj spis nanovo zadobiva popularnost među socijalnim teoretičarima. Čuvenu rečenicu iz tog spisa 'bauk kruži Europom - bauk komunizma', koristi njemački sociolog Ulrich Beck, koji bauk današnjice pronalazi u globalizaciji. Već u prvom dijelu *Manifesta*, Marx i Engels upozoravaju da buržoazija ne može opstati ako neprekidno ne revolucionira proizvodna sredstva, odnose proizvodnje pa i cjelokupne društvene odnose. Zbog prodaje svojih proizvoda "mora se svuda ugnijezditi, svuda naseliti, svuda uspostaviti veze". Na taj je način buržoazija dala "proizvodnji i potrošnji svih zemalja kozmopolitski karakter". Na trag suvremenih globalizacijskih kontroverzi dolazimo u dijelovima teksta koji kažu da "na mjesto stare, lokalne i nacionalne samodovoljnosti i ograđenosti stupa svestrani saobraćaj, svestrana uzajamna zavisnost nacija". Danas je poznato da proročanstvo *Komunističkog manifesta* slabo stoji kad je u pitanju tvrdnja o buržoaziji kao klasi koja je stvorila oruđe koje će je uništiti. Autori spisa su mislili na krize kapitalističke reprodukcije, a proletari su trebali biti konkretni subjekti djelovanja. Kako je poznato proletari nisu srušili kapitalistički poredak nego su se socijaldemokratske političke snage, umjesto utopijskih, prihvatile mnogo dohvatljivih ciljeva. Pristaše demokratskog socijalizma brzo su se okrenule političkom pragmatizmu zasnovanom na ideji socijalnog reformizma.

Proces globalizacije bio je devedesetih godina prošlog stoljeća zanemaren u Hrvatskoj. O razlozima zanemarivanja globalizacije može se raspravljati, ali vjerojatni je razlog to što smo tada, parafrazirajući jednog socijaldemokratima bliskog teoretičara, "pronalazili državu". Zaokret počinje 2000. priklanjanjem jednoj liberalnijoj politici koja je imala više sluha za globalizaciju. O osnovnoj intenciji globalizacije da se svijet objedini u ekonomskom, socijalnom i političkom smislu počelo se tada govoriti dvojako. Sindikalisti i neki gospodarstvenici smatrali su je prirodnom nepogodom, gotovo fatalnom, dok su se drugi, uglavnom političari, neki intelektualci i konzultanti pouzdali u tzv. *greenfield* ulaganja te u dramatičnu promjenu radnih navika stanovništva. Pristaše tadašnje lijevo-liberalne vlade istupaju po novinama s ovakvim izjavama: "Razliku između ljevice i desnice prije svega gledam kroz odnos prema eko-

nomiji. Gledan kroz tu prizmu ja sam... umjereni desničar, baš kao što su to Mato Crkvenac, Slavko Linić ili Željka Antunović. U Hrvatskoj, u ovom trenutku, ja sam na strani kapitala" (Jurica Pavičić). To govori o ideološkom metežu koji je tada, pod utjecajem globalizacije, zahvatio našu državu. Primjereno tome mnogi tada vladajući političari počeli su govoriti da je priprema povoljnih zakonskih uvjeta za dolazak stranog kapitala njihova jedina zadaća. Političari su se tako prihvatili posla koji inače rade činovnici. Ta promjena uloge političara ne odnosi se samo na Hrvatsku nego ima sveobuhvatne dimenzije. Korporacije su već dobile spor s radnicima, ali žele neutralizirati i djelovanje političara tj. države. Ipak napetost na liniji korporacija-država je ostala i to se ne može sakriti od javnosti.

Značajan programski spis ljevice

Kako je na ova globalna kretanja odgovorila europska socijaldemokracija? Jedan odgovor nalazi se u knjizi *Treći put*¹, britanskog sociologa Anthony Giddensa. Žanrovski gledano, ta knjiga predstavlja teorijsko-politički spis čime se nastavlja tradicija značajnih programskih spisa ljevice. Giddens polazi od pretpostavke da je kriza političkih snaga tj. vladavina korporacija ključni problem vremena. Kriza politike dolazi iz činjenice "da

U globalizacijskom metežu u Hrvatskoj vladajući političari počeli su govoriti da je priprema povoljnih zakonskih uvjeta za dolazak stranog kapitala njihova jedina zadaća. Političari su se tako prihvatili posla koji inače rade činovnici

su političke ideje danas izgubile sposobnost da nadahnjuju, a politički vođe sposobnost da vode". Stoga jednim programskim spisom treba "oživjeti politički idealizam" kojim bi se političkim snagama ljevice dalo "teorijsko meso...(odnosno)...osjećaj usmjerenosti i svrsishodnosti". Politički odgovor treba tražiti u koaliciji ljevice i centra koja bi imala za cilj ostvarenje društvene solidarnosti i napretka. Međutim, ta se koalicija treba ostvariti u uvjetima u kojima ideja socijalne države postaje sporna. Ta je institucija bila tradicionalno usmjerena na punu zaposlenost, ali nije bila previše ekološki dimenzionirana niti globalno usmjerena. Ipak, najvažnije je to što je bila posljedica bipolarnog svijeta te se kao takva "smjestila između socijalnog minimalizma SAD-a i centraliziranih gospodarstava komunizma". Taj svijet je nestao pa "država blagostanja... danas stvara jednako toliko problema koliko ih i rješava". U tom je smislu Giddens upozorio da su se socijaldemokratske stranke morale okrenuti ekologiji, ali i tržištu. Taj zaokret nije lagan jer u programatskom smislu zahtjeva novu reviziju socijalističke tradicije. Ovo se najbolje

¹ Giddens, Anthony, 1999.: *Treći put: obnova socijaldemokracije*, Politička kultura, Zagreb. Svi citati iz teksta su iz te knjige osim dijela govora Tonya Blaira koji je naveden prema White, Stuart, 2004.: *Welfare Philosophy and the Third Way*, u: Lewis/Surender (ur.), *Welfare State Change*, Oxford University Press, Oxford: 25-47.

Nizozemska

Dvodomni **Staten Generaal** čine **Eerste Kamer**: 75 članova i **Tweede Kamer**: 150 članova. Laburistička stranka (Partij Van De Arbeid, **PvdA**): 42 mandata (u oporbi). Predsjednik: Wouter Bos; www.pvda.nl

Norveška

Storting: 169 članova. Norveška laburistička stranka (Det Norske Arbeiderparti, **DNA**): 61 mandat (na

vlasti) Predsjednik: Jens Stoltenberg; www.dna.no

Njemačka

Dvodomni parlament čine **Bundesrat**: 69 predstavnika saveznih država i **Bundestag**: 613 članova. Socijaldemokratska stranka Njemačke (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, **SPD**): 222 mandata (na vlasti). Predsjednik: Kurt Beck; www.spd.de

Poljska

Dvodomni parlament čine **Senat**: 100 predstavnika provincija i **Sejm**: 460 članova. Demokratski savez ljevice (Sojusz Lewicy Demokratycznej, **SLD**): 55 mandata (u oporbi). Predsjednik: Wojciech Olejniczak; www.sld.org.pl

Portugal

Assembleia da Republica: 230 članova. Socijalistička stranka (**Partido Socialista**, PS): 121 mandat (na vlasti).

Predsjednik: Jose Socrates Carvalho Pinto de Sousa; www.ps.pt

Rumunjska

Dvodomni parlament čine **Senat**: 137 članova i **Camera Deputatilor**: 332 člana. Socijaldemokratska stranka (**Partidul Social Democrat**, PSD) u koaliciji Nacionalne unije: 44 u Senatu i 111 mandata u Cameri Deputatilor (oporba). Predsjednik: Mircea Dan Geoana; www.psd.ro

Jaka država znači naciju "koja je toliko sigurna u sebe da prihvaća nova ograničenja suverenosti" u globalnom dobu. Otud slijedi da će nacije i u bliskoj budućnosti zadržati značajnu institucionalnu moć nad svojim građanima

vidi u Giddensovom tumačenju dilema s kojima je suočena suvremena socijaldemokracija. Radi se o pet dilema.

Nova revizija socijalističke tradicije i pet dilema

Prva se temelji na činjenici da živimo u doba **globalizacije**. Giddens ovdje polazi od tvrdnje da je "ekonomska globalizacija stvarnost i nije tek nastavak ili povratak trendovima prethodnih godina". Ovdje nije riječ samo o ekonomskoj međuovisnosti, nego o promjeni odnosa vremena i prostora. Promjena odnosa vremena i prostora znači da udaljeni događaji, naročito oni ekonomski, utječu na naš život neovisno gdje obitavamo. Primjerice, prehrambene navike potrošača utječu na proizvođače hrane koji djeluju na potpuno drugom kraju svijeta. Sve to, od ekonomije do tehnologije, dovodi u pitanje neke funkcije nacionalne države, ali ne i nju samu. Treba reći da se, s jedne strane, zbivaju određeni procesi političke integracije (EU), ali i da globalizacija potiče politiziranje lokalnih i regionalnih identiteta koji ne moraju biti dezintegrativni. To bi značilo da procesi regionalizacije neće nužno voditi u raspad nacionalnih država barem u zemljama zapadne Europe. Premda nacije smatra 'hibridima', Giddens im je namijenio ulogu stabilizatora, tj. da budu brana "beskrajnom dijeljenju". Pored toga, jaka država znači naciju "koja je toliko sigurna u sebe da prihvaća nova ograničenja suverenosti" u globalnom dobu. Otud slijedi da će nacije i u bliskoj budućnosti zadržati značajnu institucionalnu moć nad svojim građanima. Ipak, vladavina kao takva sve će se manje izjednačavati s nacionalnom vladom. U tom smislu, Giddens naglašava pojam *governance* (upravljanje) koji u proces vladavine uključuje i različite nacionalne pa i transnacionalne nevladine organizacije.

Globalizacija kao proces neposredno je odgovorna za širenje onog što Giddens naziva **novi individualizam** koji predstavlja drugu dilemu današnje socijaldemokracije. Socijaldemokracija se tradicionalno vezivala za solidarnost pa je "kolektivizam postao jedan od najistaknutijih obilježja koja socijaldemokraciju razlikuju od konzervativizma". Pojava 'novog individualizma' povezana je s "uzmakom tradicije i običaja iz našeg života". Tome je uzrok globalizacija, a ne samo tržište. Zapadna su se društva, koja su nekad bila kulturno homogena, pluralizirala po crti novih stilova života, čiji je nastanak potpomoglo upravo obilje države blagostanja. Ovaj novi

Institucionalni individualizam na djelu znači da većina povlastica države blagostanja treba ići pojedincu, a ne njegovoj obitelji. Pojedinaac je, naime, dio institucija jer je uposlen što "implicira obrazovanje, a oboje pretpostavlja mobilnost"

individualizam ne bi trebalo miješati s tržišnim individualizmom koji dovodi do moralnog rasapa. Trebalo bi biti upravo suprotno. Na djelu je, naime, institucionalni individualizam. Što to znači? To znači da većina povlastica države blagostanja treba ići pojedincu, a ne njegovoj obitelji. Pojedinaac je, naime, dio institucija jer je uposlen što "implicira obrazovanje, a oboje pretpostavlja mobilnost". Tom se koncepcijom građani pozivaju da se "izgrade... i razvijaju kao individue". Uglavnom, Treći put konstatira da je država blagostanja "odigrala svoju ulogu" te da "moramo tražiti nove načine proizvodnje solidarnosti". Drukčije rečeno, treba pronaći novu ravnotežu između individualne i kolektivne odgovornosti.

Odnos **ljevice i desnice** Giddens vidi opet kroz prizmu globalizacije. Raspadom komunizma došlo je do promjene odnosa ljevice i desnice. Podjela lijevo i desno doduše živi dalje, ali "temeljno je pitanje pokriva li ta podjela onoliko političkog područja kao i prije". Stara su pitanja potisnuta pitanjima koja nameće današnjica: ekologija, identitet, te problem obitelji. Giddens pokazuje da se desnica protiv globalizacije i teži nacionalnom izolacionizmu. U socijalističkom taboru podjela na ljevicu i desnicu više ne funkcionira budući da nitko "ne nudi alternativu kapitalizmu". Postaje upitno je li rad još uvijek središnja vrijednost u životu, ili je to teza o globalnom zagrijavanju, ili pak EU. Sve su to pitanja koja ne pripadaju samo ljevici i desnici. U ovom smislu treba gledati i **pitanje političkog djelovanja**. Neovisno o globalizaciji, i Giddens smatra da tržišta ne mogu zamijeniti vladu kad su u pitanje funkcije koje

Odnos ljevice i desnice opet se promatra kroz prizmu globalizacije. Stara su pitanja potisnuta pitanjima koja nameće današnjica: ekologija, identitet, te problem obitelji

je država imala tijekom 20. stoljeća. Doduše tradicionalne političke forme kao što su stranke pretrpjele su štetu jer su tijekom osamdesetih društveni pokreti potaknuli nove teme. Neki to vide kao depolitizaciju, a drugi tvrde da se "politika iselila iz parlamenta u skupine koje se bave samo jednim problemom". Giddens misli da vlada nacionalne države zadržava svoju ulogu, ali da je socijaldemokrati trebaju konceptualno rekonstruirati da "zadovolje potrebe našeg doba".

Ekologija je posljednja dilema o kojoj se govori u knjizi *Treći put*. Riječ je o politici održivog razvoja koja je dio priče o ekološkoj modernizaciji. Ekološka modernizacija omogućila bi da znanost i tehnologija mogu biti više pod demokratskim nadzorom. Tu se pledira za odgovornije bavljenje novim rizicima koji su posljedica kasnog moderniteta. Stara socijaldemokracija se usredotočila na sigurnost građana putem države blagostanja, ali danas se rizik odnosi na više pitanja: reformu te iste države, odgovor na tehnološke promjene, ekološke probleme i geopolitičku preobrazbu te uključivanje u svjetska tržišta.

Politika Trećeg puta ukupno se odnosi na "pomoć građanima da se snađu... u globalizaciji, (i) promjenama u osobnom životu i našem odnosu prema prirodu". Temeljni zahtjev nove politike jest

Slovačka
Narodna Rada: 150 članova. **SMER**
 - Socijalna demokracija: 50 mandata (na vlasti). Predsjednik: Robert Fico; www.strana-smer.sk

Slovenija
 Dvodomni parlament čine **Državni Svet:** 40 članova i **Državni Zbor:** 90 članova. **Socialni Demokrati (SD):** 10 mandata (u oporbi). Predsjednik: Borut Pahor; www.socialnidemokrati.si

Srbija
Narodna Skupština: 250 članova. Demokratska stranka (**DS**): 34 mandata (u oporbi). Predsjednik: Boris Tadić, www.ds.org.yu. Socijaldemokratska partija (**SDP**): 2 mandata (u oporbi). Predsjednik: Nebojša Čović; www.sdp.org.yu

Španjolska
 Dvodomni **Las Cortes Generales** čine **Senado:** 259 članova i **Congreso**

de los Diputados: 350 članova. Španjolska socijalistička radnička stranka (Partido Socialista Obrero Español, **PSOE**): 81 mandat u Senadu i 164 mandata u Congresu (na vlasti). Predsjednik: Jose Luis Rodriguez Zapatero; www.psoe.es

Švedska
Riksdag: 349 članova. Švedska socijaldemokratska stranka (Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti,

SAP): 130 mandata (u oporbi). Predsjednik: Goran Persson; www.sap.se

Švicarska
 Dvodomni **Bundesversammlung/Assemblee Federale/Assemblea Federale** čine **Standerat/Conseil des Etats/Consiglio degli Stati:** 46 članova koji predstavljaju kantone i **Nationalrat/Conseil National/Consiglio Nazionale:** 200 članova.

modernizacija: ona ekološka koja nije svedena na ekonomski rast. Novi laburisti predlažu konzervativni pristup koji u ovom kontekstu znači "pragmatički stav prema promjenama, nijansirano shvaćanje znanosti i tehnologije, poštovanje spram tradicije i prošlosti a u području zaštite okoliša usvaja se načelo predostrožnosti". Treći put ustvari odbacuje ideju slobodnog tržišta kao spasonosno rješenje, jer šteti društvu. Ipak, ni protekcionizam nije rješenje za probleme koje donosi globalizacija. Socijalna pravda ostaje vrijednost socijaldemokrata, ali treba je postaviti na druge osnove. Sloboda bi za socijaldemokrate "trebala značiti 'autonomiju' koja uzvratno zahtjeva uključenost šire socijalne zajednice". Za razliku od stare socijaldemokracije koja je shvaćala "prava kao bezuvjetne zahtjeve", nova je parola: nema prava bez odgovornosti. Ovdje se radi o tome da nezaposleni moraju dobiti obavezu "aktivnog traganja za poslom". Ističe se da se ovo nije problem samo potrebitih nego svih koji žele i mogu aktivno pridonositi zajednici. Drugo načelo: nema autoriteta bez demokracije. Nekad se autoritet legitimirao pozivanjem na tradicionalne simbole. Giddens kaže da jedini put uspostave autoriteta u društvu u kojem je oslabila tradicija ide preko demokracije.

Trojstvo politike Trećeg puta

Iz dosad rečenog vidi se da je ova politička doktrina polazi od nekih temeljnih vrijednosti. Te vrijednosti su prvi put istaknute u govoru koji je još 1993. održao Tony Blair. Ključni pasus njegovog govora je znakovit: "Moderna koncepcija građanstva daje

Danas je upitno je li rad središnja vrijednost u životu, ili je to teza o globalnom zagrijavanju, ili EU? Sve su to pitanja koja ne pripadaju samo ljevici i desnici

prava, ali i traži obaveze, iskazuje poštovanje, ali želi ga i natrag, jamči *prigodu* ali ustrajava na *odgovornosti*... . poveznica svega ovog jest koncepcija ponovne izgradnje *zajednice* u kojoj se međuovisnost i neovisnost priznaju i u kojoj se postojanje jakog i kohezivnog društva drži važnim za ispunjenje individualnih nada i napredovanja". Temeljne vrijednosti koje ovdje isplivavaju na površinu su **prigoda, odgovornost i zajednica** čime se uspostavlja, on što neki zovu, "trojstvo politike Trećeg puta". U ovom se kontekstu prigoda odnosi na jednakost kao jednu od temeljnih vrijednosti uopće. U tradicionalnoj se socijaldemokraciji jednakost povezuje s idejom preraspodjele. Ideologija Trećeg puta potiskuje ovu ideju jednakosti i uvodi ideju 'uključenosti'. O čemu je tu zapravo riječ? Nastojeći izbjeći neoliberalističku ideju 'jednakosti šansi' odnosno meritokratskog društva, ova ideologija definira jednakost kao uključenost, a nejednakost kao isključenost. Uključenost polazi od formalnih i stvarnih prava za sve članove društva i ostvaruje se na osnovi radne uključenosti i pristupa obrazovanju. Time se postiže određena osnovu za efektivni samorazvitak i materijalni napredak. Takvo definiranje uključenosti više je od "formalne prigode za zaradom i težnje sreći u jednostavnom društvu slobodnog

Stara socijaldemokracija se usredotočila na sigurnost građana putem države blagostanja, a danas se rizik odnosi na više pitanja: reformu te države, odgovor na tehnološke promjene, ekološke probleme i geopolitičku preobrazbu te uključivanje u svjetska tržišta

tržišta", ali je i bitno udaljavanje od ideje "jednakosti ishoda".

Kad je u pitanju **'odgovornost'** kao vrijednost, doktrina Trećeg puta ipak ne poseže za klasičnom liberalnom formulacijom o 'vjeri u sebe' odnosno ideji da "pojedinač bez pomoći države mora stati na vlastite noge". U potrazi za novim odnosom pojedinca i zajednice ovdje je izriekom došlo do redefiniranja bezuvjetnog prava na preraspodjelu jer država nagrađuje isključivo tržišnu aktivnost, a ne tržišnu pasivnost pojedinca. Time je pojedinac izložen pritisku, ne samo tržišta nego i države da aktivnije skrbi za sebe.

Pojam **zajednice** nije u vlasništvu nijedne ideologije. Treba doduše reći da nije tako čest kod socijaldemokrata. Ipak, ne treba se plašiti da je ovdje riječ o nekoj vrsti organske zajednice kao što je to u slučaju konzervativnih ideologija. Prije je posrijedi shvaćanje zajednice kao neke vrste socijalne kooperacije. U slučaju Trećeg puta zajednica se izvodi iz dvije vrijednosti koje sam prije naveo. Naime, "ako postoji dovoljno 'šansi' onda nitko neće biti izložen 'socijalnoj isključenosti' što je nužno za zajednicu". Zatim, ako su ljudi odgovorni onda se nitko neće 'švercati' na naporima drugih što je jednako tako neophodno za zajednicu. Zajednica otud znači "kvalitetno društvo koje je nastaje stvaranjem šanse i općim poštovanjem odgovornosti" (White). Naposljetku, zajednica je i time i sredstvo i cilj. ■

Socijaldemokratska stranka Švicarske (**Parti Socialiste Suisse**): 6 + 54 mandata (na vlasti). Predsjednik: Hans-Juerg Fehr; www.sp-ps.ch

Velika Britanija

Dvodomni **Parliament** čine **House of Lords**: cca. 600 lordova (bez izbora) i **House of Commons**: 646 člana. Laburistička stranka (**Labour Party**): 356 mandata (na vlasti). Predsjednik: Tony Blair; www.labour.org.uk

EU

Europski parlament (Bruxelles, Strasbourg, Luxembourg): 732 člana. **Socijalistička grupa**: 201 zastupnik Predsjednik: Martin Schultz (Njemačka); www.socialistgroup.org

Mali riječnik političkih pojmova

Globalizacija, proces ujednačavanja različitosti u svijetu. Pojam se javlja u suvremenim ekonomskim, sociološkim i drugim studijama koje istražuju nove odnose između sve izraženijeg utjecaja svjetskog tržišta s visokom konkurentnom moći međunarodnih korporacija, novih tehnologija, industrijskog i postindustrijskog razvitka sa sociološkim i demografskim promjenama te potrebe uravnotežena korištenja i razvijanja svjetskih prirodnih, gospodarskih i ljudskih resursa, očuvanja kulturne različitosti te redefiniranja shvaćanja nacionalnog suvereniteta unutar svjetskih političkih i ekonomskih asocijacija.

Socijaldemokracija, struja nastala u marksističkom pokretu s kraja 19. i početka 20. stoljeća koja zagovara transformacija kapitalističkog u socijalističko društvo putem niza reformi. Idealni oblik predstavničke demokracije koji se zalaže za državu blagostanja zasnovanu na slobodi, jednakosti i socijalnoj pravdi te solidarnosti.

Komprador, pripadnik lokalne elite koji svoje interese ostvaruje u savezu s globalnim ekonomskim poretku na račun vlastite zajednice.

Neoliberalizam, liberalizam nakon sedamdesetih, ekonomski i politički pokret zasnovan na filozofiji slobodnog tržišta i odbijanju potrebe za državnom intervencijom i regulacijom.

Treći put, pojam koji je 1992. skovala skupina političkih savjetnika Billa Clintona, a pola desetljeća kasnije s novim su ga naglaskom preuzeli Tony Blair i njegovi intelektualni pomoćnici kako bi marketinški uobličili novi pristup lijevoga centra onome što su smatrali neminovnim novim izazovima ekonomske globalizacije. To je početni korak novoga vala revizionizma, čiji je cilj nova sinteza tradicionalne socijaldemokracije i liberalizma na nekim od ključnih polja društvene reforme, poput upravljanja, države blagostanja, obrazovanja, političke kulture i stvaranja radnih mjesta u novoj ekonomiji. (Thomas Meyer)

Individualizam, teorija koja promjene u društvu, politici, moralu pripisuje ulozi pojedinca; prenaplašeno pridavanje značenja ulozi pojedinca u društvu.

Kapitalizam, društveni poredak utemeljen na privatnom vlasništvu sredstava za proizvodnju i ugovornom angažmanu radnika, dok se alokacija proizvodnih resursa obavlja pretežito djelovanjem tržišnog mehanizma. Teškoće u funkcioniranju kapitalizma i velika ekonomska kriza dovode do sve veće državne intervencije u kapitalističkom gospodarstvu pa se govori o državnom kapitalizmu, a razvitkom radničkog i sindikalnog pokreta i do stvaranja socijalne države koja mijenja prirodu samog kapitalizma kao društvenog odnosa.

Država blagostanja, država u mješovitoj privredi koristi svoju fiskalnu i regulativnu politiku da bi preoblikovala tržišnu raspodjelu dohotka i osigurala usluge stanovništva (javne usluge). Moderna država blagostanja određuje zakonske okvire za privrednu djelatnost (ustrojstvo, zakone i pravila privredne igre), dodjeljuje sredstva za kolektivna dobra oporezivanjem, trošenjem i reguliranjem kada tržišni mehanizam zapne, dijeli sredstva (dohodak) putem transfera društvenog blagostanja, uvodi makroekonomsku stabilizacijsku politiku kako bi osigurala socijalni i gospodarski prosperitet.

Tranzicija, transformacija planskog socijalističkog gospodarstva u tržišno te demokratska transformacija. Pojam se povezuje uz pad komunizma u zemljama Srednje i Istočne Europe. (priredile: Tanja Vrbat i Karolina Leaković)